

Pildil: Tsaari palee. Imeilus Tsaaritar — Eesti NSV rahvakunstnik Tiit Randviir.

RJK m. 279, 30. XI 67

ESITENDUS on täna

Täna, novembri viimasel päeval, toob «Estonia» välja järjekordse uulavastuse. Esietendub «Küürselg-sälg», ballett 3 vaatuses Rodion Štšedrin muusikale. «Enn Suve koreograafia, Mari-Liis Küla dekoratsioonid ja kostüümid. Dirigeerib Eesti NSV rahvakunstnik Kirill Raudsepp» teatavad afišid.

See pole aga kaugelki kõik. Kuigi 35-aastase moskvalase Štšedrin balletimuusika kõlas 1960. aastal esmakordselt Suures Teatris, oli selsamal Küürselg-sälul, Tobukesel-Ivanil ja Imeilusal Tsaaritaril seljataga enam kui sajandi pikkune lavaiga. Paradoks? Jah, kui arvestada, et balletiteooria loeb üksmeelselt selle sünteetilise žanri aluskomponendiks muusika. Ometi on Pjotr Jeršovi üliõpilaseas kirjapandud värsse muinasjutt (meilgi tõlkes tuttav sõjajärgsele «keskmisele koolieale») üle elanud mitu põlvkonda heliloojaid ja lavastajaid.

Oma dünaamilise süžee ja teravalt tsarismivastase satiirilise alltekstiga võitis muinasjutt otsekohe rahva hulgas suure populaarsuse. Kuid kultuuriloo ei ole vähe juhtumeid, kus progressiivset teost püütakse rakendada sootuks vastupidistel eesmärkidel. Ajal, mil autor veetis juba vaikesel eluõhtul Tobolski gümnaasiumi direktorina, pälvis muinasjuttu kordusväljaanne Peterburi ballettmeisteri A. Saint-Léoni tähelepanu. Parajasti kaotati pärisorjus, ja Saint-Léon otsustas seda sündmust fähistada truualamliku balletiga rahvuslikel teemadel. C. Pugni komponeeris muusika

ning 3. detsembril 1864 toimus Maria Teatris «Küürselg-sälul» esietendus. Õukondlik koorekiht oli vaimustatud. Prantslane Saint-Léon kuulutati üleöö «rahvuslikuks» ballettmeisteriks.

Demokraatlikud ringkonnad eesotsas Nekrassovi ja Saltõkov-Štšedriniga arvasid teisiti. Siid-särkides-sametpükstes «talupoegadel» ei olnud midagi ühist rahvuslikuga, midagi rahvalikku

Teatris fragmentidega Dvořakilt, Glazunovilt, Asafjevilt jt. heliloojateilt. Hiljem asendas revolutsioon küll balleti programmilised sihid, lähendas lavakujud Jeršovi iroonilisele sümbolile, ent eklektiline muusika rändas teatrit

«KÜÜRSELG-SÄLG» RAT «ESTONIAS»

ei sisaldanud ka 22 tantsust koosnev, muidu leidlikult seatud divertisment. Kogu balletiallegooria nõretas truualamlikust pateetikast: Tsaaritar sümboliseeris tsaari kingitud «vabadust», Khaan — orjust, Ivanuška — lihtsameelset ja heldet rahvast, Küürselg-sälg — õigeusklikku vene geeniust. Sälul abiga ületas Ivanuška kõik takistused, saavutas Tsaaritari südame, Khaan kees ära katlas, ja kogu lugu lõppes apoteoosiga tsaari initsiaalidega varustatud monumendi jalamil.

Vahetusid valitsejad, vahetusid ballettmeisterid. 1895. aastal lavastas «Küürselg-sälul» juba teisiti kuulus Petipa, luues uuesti apoteoosi, proloogi ja rea tantsu. 1901. aastal katsetas Pugni muusikaga veel kord Moskva ballettmeister A. Gorski, täiendades seda 1912. aastal Maria

risse, ühelt koreograafilt teisele.

Alles Rodion Štšedrin pööras «Küürselg-sälul» muusikaliselt n.-ö. pea pealt tagasi jalgadele.

Koomiline pole niivõrd see, kuidas Tsaar (kunagise Khaani asemel) ronib keevasse katlasse noorenema. Koomiline on, kuidas terve kaaskond — Bojaarid, Tallimees, Emand — kuni selle momendini lõmitab nõdra ja arulageda vanakese ees, kes juhtumisi istub võimu sümbolil — froomil. Kui A. Radunski lavastus Suures Teatris (1960) jäi, vaatamata niisugustele solistidele nagu M. Plissetskaja (Imeilus Tsaaritar) ja V. Vassiljev (Ivan), suhteliselt olustikulisele pinnale, siis I. Belski lavastus Leningradi «Väikeses ooperis» (1963) sai teatrisündmuseks üleliidulises mastaabis. Teravmeelne grotesk

assotsieerus siin alafasa tänapäevaga (liialt sageli on võim meie planeedil sattunud nõmedaisse või sõjakaisse kätesse!), kasvas kohati lausa traagiliseks üldistuseks.

«Estonia» ballettmeisteri Enn Suve loomingulise laadiga sobivad koomika ja grotesk vahest rohkem kui miski muu. «Aktiivne» tutvus seob R. Štšedriniga teda juba mõnda aega: Moskvas lavastas ta helilooja «Vallatud tästaruskad». «Millise tee valisite seekord, mida tahtsite koreograafina publikule öelda?» küsisin ballettmeistrilt. «Mida öelda tahtsin, ehk polegi nõnda oluline, eriti kui arvestada nappi aega, mis oli minu käsutuses. Mida öelda suutsin, see selgub peatselt,» vältis E. Suve usutlemist. Mis muud — läki vaatama. On ju kaas-aegseid ballette küllalt vähe, et

teatrisseminekut ette võtta ilma sisuliste garantiideta.

«Garanteeriv» kavaleht peab aga olema. Sealt siis niipalju, et 4 vaatuse asemel näeb Tallinna publik 3: mõningate muude kõrbe kõrval on välja jäetud nn. veealune vaatus (Ivani seiklused mere põhjas). Mõlemal esietendusel kehastab Imeilusat Tsaaritari Eesti NSV rahvakunstnik Tiit Randviir, Ivani — Jüri Lass, Küürselg-sälg — Eesti NSV teeneline kunstnik Aime Leis või Juta Lehiste, Tsaari — Peeter Roos. Ja veel: E. Tubina «Kraati» karged, ent ühtlasi väga intensiivsed lavapildid toetasid mullu märkimisväärselt Suve koreograafiat. Kindlasti pakkus vana-vene folkloor nüüd Mari-Liis Küla kunstnikutemperamendile sootuks värvivaramaid võimalusi.

L RAIDA